

INSHOOTLAR QURILISHI TADQIQOTI VA MATERIALLAR TAHLILI

Ramazonov G'olib Fatillo o'g'li

Buxoro muhandislik-texnologiya instituti

G'aniyeva Marjona O'tkirovna

Buxoro muhandislik-texnologiya instituti

Nurmatov Jafar Jondillo o'g'li

Buxoro muhandislik-texnologiya instituti

ANNOTATSIYA

Tadqiqotda qurilish sohasi bugungi kunda amalga oshirilayotgan bir qator izlanishlar va ulardagi ijobiy natijalarni o'z ichiga olganligi to'g'risida ma'lumot taqdim etiladi. Jumladan yo'l qurilishi, bino qurilish, yer osti va yer usti yo'llar qurilishi kabi qator yo'nalishlarda yuksak darajalarga erishganligi ushbu maqolada yorqin misol tarzda taqdim etilgan.

Kalit so'zlar: bino, inshoot, qurilish, ob'yekt aksiyadorlik jamiyati, konstruktor, tamirlash.

KIRISH

Qurilish biror inshootni tayyorlash jarayoni, shuningdek shunday jarayon ketayotgan joydir. Qurilish murakkab jarayon bo'lib, unda bir necha vazifalar amalga oshiriladi.

Qurilish — moddiy ishlab chiqarishning yirik sohalaridan biri; turli maqsadlardagi bino va inshootlarni qurish va rekonstruksiya qilish; ishni yuri-tish uchun foydalaniladigan hudud bilan birga qurilayotgan bino (inshoot); keng ma'noda yaratuvchilik jarayoni. Tugallangan va foydalanishga topshirish uchun tayyorlangan

ishlab chiqarish korxonalari, turar joylar, jamoat binolari, inshootlari va boshqa ob'ektlar Qurilish mahsu-lotlari hisoblanadi. Qurilishda ishlab chiqarish sikli nisbatan uzun bo'lib (bir necha oydan bir necha yilgacha), ishlab chiqarish jarayoni turli obhavo sharoitida ochiq usulda olib boriladi. Pudrat va xo'jalik usulidagi Qurilishni va montaj ishlarini, shuningdek, bino, insho-otlarni kapital ta'mirlash ishlarini qurilish tashkilotlari va maxsus tashkilotlar; loyihalash, loyiha-konstruktorlik va qidiruv tashkilotlari; foydalanishga topshirish va raz-vedkaparmalash tashkilotlari amalga oshiradi. Tiklanadigan ob'yekt xususiyatlariga ko'ra sanoat, transport, qishloq, suv xo'jaligi, uy-joy, kom-munal, ijtimoiy-madaniy va boshqa Qurilishlarga bo'linadi. Qurilish O'zbekiston Respublikasidagi moddiy ishlab chiqarishning eng muhim tarmoqlaridan birini tashkil etadi. Respublika iqtisodiyotida yalpi ichki mahsulot tarkibida salmog'iga ko'ra Qurilish sanoat va qishloq xo'jaligidan keyin 3-o'rinda turadi. 2003-yilda yalpi ichki mahsu-lotning 4,5% (2000-yilda 6,1%), xalq xo'jaligida faoliyat ko'rsatayotgan korxonalar va tashkilotlarning 4,8% (11,9 ming) Qurilish hissasiga to'g'ri keladi. Qurilish xalq xo'jaligining barcha tarmoqlariga xizmat ko'rsatib, asosiy fondlarni qayta takror ishlab chiqarish uchun sharoitlarni ta'minlaydi, xalq xo'jaligining maqbul tarkibini barpo etish, ishlab chiqaruvchi kuchlarni maqsadga muvofiq joylashtirish, respublikaning yangi tabiiy boyliklarini o'zlashtirish, bo'sh mehnat resurslarini ijtimoiy ishlab chiqarish ga jalb etishga yordam beradi. Respublikada Qurilish ishlari pudrat, sub-pudrat va qisman xo'jalik usullarida olib boriladi. Qurilish industriyasi negizini davlat, aksiyadorlik, shirkat, xususiy, qo'shma va boshqa pudrat qurilishmontaj tashkilotlari, shuningdek, o'z moddiy-texnika va ishlab chiqarish bazasiga, malakali ishchi va mutaxassis kadrlarga ega bo'lgan korxonalar, transport va boshqa yordamchi xo'jaliklar tashkil etadi. O'zbekistonda qurilishmontaj kompaniyalari, korporatsiyalari, qurilish aksiyadorlik jamiyatlari va birlashmalari, quyi pudrat tashkilotlari, kichik korxonalar, qo'shma korxonalar, loyiha va ilmiy hamda qurilish sohasiga moslashtirilgan ilmiy tadqiqot institutlari faoliyat ko'rsatadi. Qurilishmontaj ishlarining deyarli barchasini ixtisoslashtirilgan qurilish tashkilotlari amalga oshiradi.

Turar-joy qurilishi.

2003-yilda respublikaning asosiy kapitalini ko‘paytirishga 1867,4 mlrd. so‘m miqdorida investitsiyalar kiritildi. Bu mablag‘ning 1236,1 mlrd. so‘mi (65,1%) ishlab chiqarish ob‘yektlarini qurish, kengaytirish, takomillashtirish va texnik jihatdan qayta jihozlashga yo‘naltirildi. Barcha mulkchilik shakllaridagi Qurilish tashkilotlari tomonidan jami 808,1 mlrd. so‘mlik Qurilish ishlari amalga oshirildi (shundan 717,4 mlrd. so‘mi yoki 88,8% nodavlat mulkchilik shaklidagi Qurilish tashkilotlari hissasiga to‘g‘ri keladi). Qurilish ishlari umumiy hajmidan 76,9% yangi qurilishlar, faoliyat ko‘rsata-yotgan korxonalarni rekonstruksiya qilish, kengaytirish va texnik jihatdan qayta jihozlashga, 23,1% kapital, joriy ta‘mirlash ishlariga to‘g‘ri keladi. O‘rta va kichik biznesga mansub qurilish tashkilotlari tomonidan bajarilgan Qurilish ishlari hajmi 350,4 mlrd. so‘mni tashkil etdi (respublika bo‘yicha bajarilgan qurilish ishlari umumiy hajmining 43,4%). Respublikaning turli mulkchilik shakllaridagi qurilish tashkilotlari va korxonalari ixtisoslashtirilgan korporatsiya, kompaniya, aksiyadorlik birlashmalariga uyushgan. Qurilish moddiy-texnika bazasining muhim tarkibiy qismini qurilish materiallari sano-ati tashkil etadi (qarang Kurshshsh materi-allari sanoati).

Qurilishlar quyidagi turlarga ajratiladi:

- Bino qurilishi (turar-joylar, jamoat binolari).
- Sanoat qurilishi (korxonalar va fabrikalar).
- Yo‘l-transport qurilishi (yo‘l, ko‘prik, tunnellar).
- Gidrotexnik qurilish (gidroelektrik stansiya, damba, kanallar)

Bino — kishilarning yashashi, bilim olishi, ishlashi, hordiq chiqarishi uchun hamda maishiy va ishlab chiqarish maqsadlari, shuningdek hayvon, parrandalarni boqish va buyumlarni saqlash uchun quriladigan inshoot. Turar joy va jamoat binolari

(maktab, teatr, kasalxona, magazin, hammom va hokazolar) bo'lad. Ko'pincha, umumiy tarzda fuqaro va sanoat binolari deb ataladi. Binoning asosiy qismlari: ko'tarib turuvchi konstruksiyalar (poydevor, ustunlar, devorlar), to'suvchi konstruksiyalar (pardevorlar, yopmalar) va tom. Binolar mo'ljaldagi xizmat muddatiga qarab, muvaqqat va kapital xillarga bo'linadi. Bino nimaga mo'ljallanganiga qarab, me'moriy jihatdan, qavatlilik jihatdan, ishlatiladigan qurilish materiallari jihatdan har xil turlarga (g'ishtin, paxsa devor, sinchli, ko'p qavatli va boshqalar) bo'linadi. Toshkent shahrida bino va inshootlarni qurish bo'yicha qurilish ishlari tarkibida yirik qurilish tashkilotlari tomonidan bajarilgan qurilish ishlari ulushi 32,2 % ni tashkil etib, 2021- yilning yanvar-may oylaridagi ko'rsatkichga nisbatan 168,3 % nitashkilet. Ushbu faoliyat turida kichik korxonalar va mikrofirmalar hissasiga to'g'ri kelgan ulush 2021- yilning yanvar-may oyidagi ko'rsatkichga nisbatan 105,5 % ni tashkil qildi, ulushi esa 56,1% nitashkilet.

Norasmiy sektorning ulushi esa 2021-yilning yanvar-may oyidagi ko'rsatkichga nisbatan 72,8 % punktga ko'paydi, 11,7 % ni tashkil etdi. Eng ko'p ishlatiladigan kontekstda qurilish etkazib berish bilan bog'liq jarayonlarni qamrab oladi binolar, infratuzilma va sanoat ob'ektlari va shu bilan bog'liq faoliyat o'z hayotining oxirigacha. Odatda bu bilan boshlanadi rejalashtirish, moliyalashtirish va dizayn, va aktiv qurilib foydalanishga tayyor bo'lguncha davom etadi; qurilish shuningdek, ta'mirlash va ta'mirlash ishlarini, aktivni kengaytirish, kengaytirish va takomillashtirish bo'yicha har qanday ishlarni va oxir-oqibat o'z ichiga oladi buzish, demontaj yoki ishdan chiqarish. Sifatida sanoat sektori, qurilish global miqyosda 10% dan ko'proqni tashkil qiladi YaIM (6-9%) rivojlangan mamlakatlar) va global ishchi kuchining taxminan 7% - 273 milliondan ortiq odam ishlaydi. Jahon qurilish sanoatining mahsuloti 2017 yilda taxminan 10,8 trln. Entsiklopediya Birinchi kulbalar boshpanalar qo'lda yoki oddiy asboblardan qurilgan. Sifatida shaharlar davomida o'sdi Bronza davri, professional sinf hunarmandlar, kabi g'isht teruvchilar va duradgorlar paydo bo'ldi. Ba'zan, qullar qurilish ishlari uchun ishlatilgan. In O'rta yosh, hunarmandlar uyushgan gildiyalar. 19-asrda bug' bilan ishlaydigan texnika paydo bo'ldi, keyinchalik dizel va elektr energiyasi bilan ishlaydigan vositalar paydo bo'ldi kranlar, ekskavatorlar va buldozerlar. Tezyurar qurilish 21-asrda tobora ommalashib bormoqda. Ba'zi hisob-kitoblarga ko'ra, qurilish loyihalarining 40% hozirgi vaqtda tezkor qurilish hisoblanadi. Pudratchilar va boshqa tegishli mutaxassislar tayinlangandan so'ng va loyihalar etarlicha takomillashtirilgandan so'ng, loyiha maydonida ishlar boshlanishi mumkin. Odatda qurilish maydonchasida ruxsatsiz kirishni cheklash uchun xavfsiz perimetr, uchastkaga kirishni boshqarish punktlari, asosiy pudratchining xodimlari va loyiha guruhiga jalb qilingan boshqa firmalar uchun ofis va farovon yashash joylari, materiallar, mashinalar va uskunalarni saqlash joylari mavjud. Ga ko'ra Arxitektura va qurilishning McGraw-Hill lug'ati ta'rifi, qurilishga ega deyish mumkin boshlandi qoziq

haydash yoki plitalar yoki poydevorlarni quyish kabi doimiy tuzilmaning birinchi xususiyatitayinlash uchun raqobatlashuv jarayoni amalga oshiriladi (dizayn - taklif - qurish); ular loyihalashtirish va qurilishga rahbarlik qilish uchun biznesni tayinlashlari mumkin (loyihalashtirish); yoki ular to'g'ridan-to'g'ri dizayner, pudratchi va maxsus subpudratchilarni tayinlashlari mumkin (qurilishni boshqarish).[12,17,18] Xaridlarning ayrim shakllari hamkorlik aloqalarini ta'kidlaydi (sheriklik mijozlar, pudratchilar va qurilish loyihasi doirasida boshqa manfaatdor tomonlar o'rtasida, ko'pincha raqobatbardosh va raqobatbardosh sanoat amaliyotlarini yaxshilashga intilish. Loyiha turiga qarab, ipoteka bankirlari, buxgalterlar va xarajatlar muhandislari qurilish loyihasini moliyaviy boshqarish bo'yicha umumiy rejani tuzishda qatnashishi mumkin. Ipoteka bankirining mavjudligi, ehtimol nisbatan kichik loyihalarda ham bo'lishi ehtimoli katta, chunki mulk egasining mulkdagi ulushi qurilish loyihasini moliyalashtirishning eng aniq manbai hisoblanadi. Buxgalterlar loyiha davomida kutilayotgan pul oqimini o'rganish va butun jarayon davomida to'lovlarni nazorat qilish uchun harakat qilishadi. Professionallar, shu jumladan xarajatlar bo'yicha muhandislar, taxminchilar va miqdordagi o'lchovchilar ish va materiallarni tegishli baho bilan bog'lash uchun tajribani qo'llang. Moliyaviy rejalashtirish loyihaning boshlanishidan oldin tegishli xavfsizlik choralari va favqulodda vaziyat rejalarining mavjudligini ta'minlaydi va rejaning butun hayoti davomida to'g'ri bajarilishini ta'minlaydi.

XULOSA

Qurilish loyihalari oldini olish mumkin bo'lgan moliyaviy muammolarga duch kelishi mumkin. Quruvchilar loyihani bajarish uchun juda oz pul so'raganda, to'siqlar paydo bo'ladi. Pul muomalasi mavjud mablag 'miqdori ishchi kuchi va materiallarga sarflanadigan xarajatlarni qoplay olmasa, muammolar yuzaga keladi; vaqtincha muammoni keltirib chiqaradigan umumiy byudjet etarli bo'lganda ham bunday muammolar paydo bo'lishi mumkin. Davlat loyihalari bilan ortiqcha xarajatlar pudratchi o'zgartirish buyurtmalarini yoki xarajatlarni ko'paytiradigan loyiha o'zgarishlarini aniqlaganda sodir bo'ldi, ular boshqa firmalarning raqobatiga duchor bo'lmaydilar, chunki ular dastlabki taklifdan keyin ko'rib chiqilishdan olib tashlangan.[14,16,19] Firibgarlik shuningdek, vaqti-vaqti bilan qurilish masalasi.[15] Katta loyihalar juda murakkab moliyaviy rejalarini o'z ichiga olishi mumkin va ko'pincha a tomonidan bajariladigan kontseptual baho bilan boshlanadi qurilish smetasi. Loyiyaning ayrim qismlari tugallangandan so'ng, ular bir qarz beruvchini yoki egasini boshqasiga almashtirib, sotilishi mumkin, shu bilan birga bino qurish loyihasining har bir bosqichi uchun to'g'ri savdo va materiallarga ega bo'lishning logistika talablari ilgari suriladi. Davlat-xususiy sheriklik (PPPs) yoki xususiy moliya tashabbuslari (PFI) yirik loyihalarni amalga oshirishda yordam berish uchun ham ishlatilishi mumkin. Ga binoan Makkinsi 2019 yilda "yirik qurilish loyihalarining aksariyati byudjetdan oshib ketadi va kutilganidan 20% ko'proq vaqt oladi".

REFERENCES

1. Entsiklopediya site:uz.wikicsu.ru
2. Entsiklopediya site:uz.wikicsu.ru.O‘zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil
3. "Qurilish" def. 1.a. 1.b. va 1.c. Oksford ingliz lug'ati CD-ROMdagi ikkinchi nashr (4.0-oyat) Oksford Universiteti Press-2009 "Qurilish". Onlayn etimologiya lug'ati <http://www.etymonline.com/index.php?term=qurilish> 6.06.2014 kirish
4. Tolibjon M., Abror O., Rustamovich A. O. BINO VA INSHOOTLAR KONSTRUKSIYASIGA TEXNIK VA IQTISODIY TALABLAR //World scientific research journal. – 2022. – Т. 9. – №. 1. – С. 41-45.
5. Azizbek A. et al. BINO VA SANOAT INSHOOTLARI QURILISHINI ILMIY O‘RGANISH TDTr UNIVERSITETI OLIMLARI NIGOHIDA //World scientific research journal. – 2022. – Т. 9. – №. 1. – С. 52-53.
6. Mirziyod o‘g‘li M. M. et al. AVTOMOBIL YO‘LLARI VA UNDAGI INSHOOTLARNI LOYIHALASH JARAYONLARINI AVTOMATLASHTIRISH ASOSLARI //World scientific research journal. – 2022. – Т. 9. – №. 1. – С. 46-51.
7. Dilshod Q., Xamidulla R., Rustamovich A. O. BINO VA INSHOOTLAR KONSTRUKSIYASI //World scientific research journal. – 2022. – Т. 9. – №. 1. – С. 54-57.
8. Zayniddin, B., & Rustamovich, A. O. (2022). KO‘PRIKLARNI LOYIHALASH. *World scientific research journal*, 9(1), 58-62.
9. Rustamov, I. (2020). ИССЛЕДОВАНИЕ КОМИЧЕСКОГО ТУПА. *Архив Научных Публикаций JSPI*, 1(96). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/7657
10. Rustamov, I. (2020). English. *Архив Научных Публикаций JSPI*, 16(1). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/329
11. Rustamov, I. (2020). СЎЗ ЯСАШ САТҲИДАГИ ЛИСОНИЙ ЎЙИН. *Архив Научных Публикаций JSPI*, 1(96). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/7671
12. Ilhom Tursunovich Rustamov, Jumaqul Sarimsaqovich Mamatqulov, Abduaziz Abdujabbarovich Boymatov. (2021). The Place of Small Genre Texts in Genre Features. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 5325–5331. Retrieved from <https://www.annalsofrscb.ro/index.php/journal/article/view/3083>
13. Turg`unova, F. (2022). YANGLIK SARLAVHALARINING MATNI VA YANGLIK SARLAVHALARINING TASNIFI. Хоразм Маъмун академияси ноширлик бўлими.

14. Ataboyev, I. M., & Turgunova, F. R. (2022). The concept of semantic field in linguistics. *Academicia Globe: Inderscience Research*, 3(04), 378-383.

15. Sanjar Urol Ogli Samandarov, Mirkamol Ixom Ogli Ortiqov, Oybek Rustamovich Achilov FOREGROUNDING AS A LITERARY DEVICE // Academic research in educational sciences. 2022. №10. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/foregrounding-as-a-literary-device>.

16. Golibjon Tolibjon Ugli Tohirov, Sardor Ibragim Ogli Xudoyberdiyev, Oybek Rustamovich Achilov THE BASIC TYPES OF FOREGROUNDING AND ITS FUNCTIONS // Academic research in educational sciences. 2022. №10. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/the-basic-types-of-foregrounding-and-its-functions>.

17. Laziza Tolib Kizi Orifjonava, Sevara Tolibay Kizi Turganbayeva, Oybek Rustamovich Achilov THE MAIN NOTION OF FOREGROUNDING AND IT'S INTERPRETATION // Academic research in educational sciences. 2022. №10. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/the-main-notion-of-foregrounding-and-it-s-interpretation>.

18. Ogabek Nuriddin Ugli Muxiddinov, Samandar Mirzavali Ugli Nabiev, Oybek Rustamovich Achilov CONVERGENCE OF STYLISTIC DEVICES IS ONE OF THE EXPRESSIVE MEANS OF FOREGROUNDING // Academic research in educational sciences. 2022. №10. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/convergence-of-stylistic-devices-is-one-of-the-expressive-means-of-foregrounding>.

19. Adham Komil Ugli Khakimnazarov, Anvarjon Orif Ugli Namozov, Oybek Rustamovich Achilov COUPLING AS A STYLISTIC DEVICE IN UZBEK AND IN ENGLISH POEM // Academic research in educational sciences. 2022. №10. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/coupling-as-a-stylistic-device-in-uzbek-and-in-english-poem>.